

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยยังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและความยากจนของประชาชนในชนบทตลอดมา รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงกำหนดนโยบายเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่ ฉบับที่ 8 ปีพ.ศ. 2540 มีการส่งเสริมอาชีพและยกระดับรายได้ กระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น และจากแนวคิดการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจของชุมชน เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อการรวมตัวเป็นกลุ่มของชาวบ้าน การพึ่งตนเองได้ต้องอาศัยความเข้มแข็ง แต่ความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพราะการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ ต้องประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1) การส่งเสริมให้เกิดประชาคม 2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 3) การค้นหาศักยภาพของชุมชน 4) การจัดทำแผนความต้องการของชุมชน 5) การสนับสนุนทรัพยากรภาครัฐและภาคการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และ 6) การติดตามประเมินผลการพัฒนาชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543 : 32) ดังนั้นการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ ชุมชนในท้องถิ่นโดยเฉพาะภาคการเกษตรจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อที่จะได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง พร้อมฝึกทักษะในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนสูงสุดจนสามารถพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ ดังนั้นการรวมตัวของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเปรียบเสมือนเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจรากหญ้าของประเทศ ได้มีการเปิดทางสายใหม่พัฒนาประเทศเป็นการสร้างรากฐานชุมชนเข้มแข็ง มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ (น้ำฝน เจนสมบุรณ์, 2549 : 1-2) ซึ่งสอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิส และคณะ (2544 : 60) ที่ระบุว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขธรรมชาติ เป็นเรื่องความมั่งคั่งและมีอยู่มีกินทั้งในวันนี้และวันหน้า เป็นเรื่องของการสร้างระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากของสังคมไทยให้เป็นเซลล์เล็ก ๆ ที่เข้มแข็ง ที่ประกอบกันขึ้นเป็นองคาพยพของระบบเศรษฐกิจภาพรวม

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เป็นกฎหมายซึ่งมีเจตนารมณ์ เพื่อรองรับการประกอบกิจการของชุมชนให้ได้รับการพัฒนาต่อไป เนื่องจากในชุมชนปัจจุบันมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบกิจการในระดับรากหญ้ากันอยู่มากมาย ส่วนใหญ่เป็นกิจการเล็ก และมักประสบปัญหาเนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและความต้องการไม่ชัดเจน

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองตราด (2551 : 3) ได้เสนอผลการยื่นจดทะเบียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด ซึ่งได้รับการจดทะเบียนแล้ว รวมทั้งสิ้น 42 กลุ่ม เป็นกลุ่มวิสาหกิจที่มุ่งเน้นการผลิตขั้นพื้นฐาน ที่เกิดจากฐานทรัพยากรในชุมชนโดยการนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้สูงขึ้น มุ่งให้เกิดรายได้ ช่วยลดรายจ่าย การดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายพันธมิตร การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยมีแนวทางการปฏิบัติ เช่น การบูรณาการการปฏิบัติงานร่วมกันทุกภาคส่วน สนับสนุนการจดทะเบียน การบริการในลักษณะครบวงจรและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์และทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาบุคลากร และสร้างความพร้อมแก่เจ้าหน้าที่ทุกระดับ และจากการดำเนินงานในด้านต่างๆเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ยังขาดความเข้าใจในประเด็นของความคิดเห็นของสมาชิกที่มีความแตกต่าง หรือไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการหาข้อสรุปที่แน่ชัด จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดตราด เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน หรือการวางแผนด้านการตลาด ได้อย่างเหมาะสมกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การพัฒนาความสามารถในการจัดการทุนของชุมชน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานทางเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

2.3 เพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

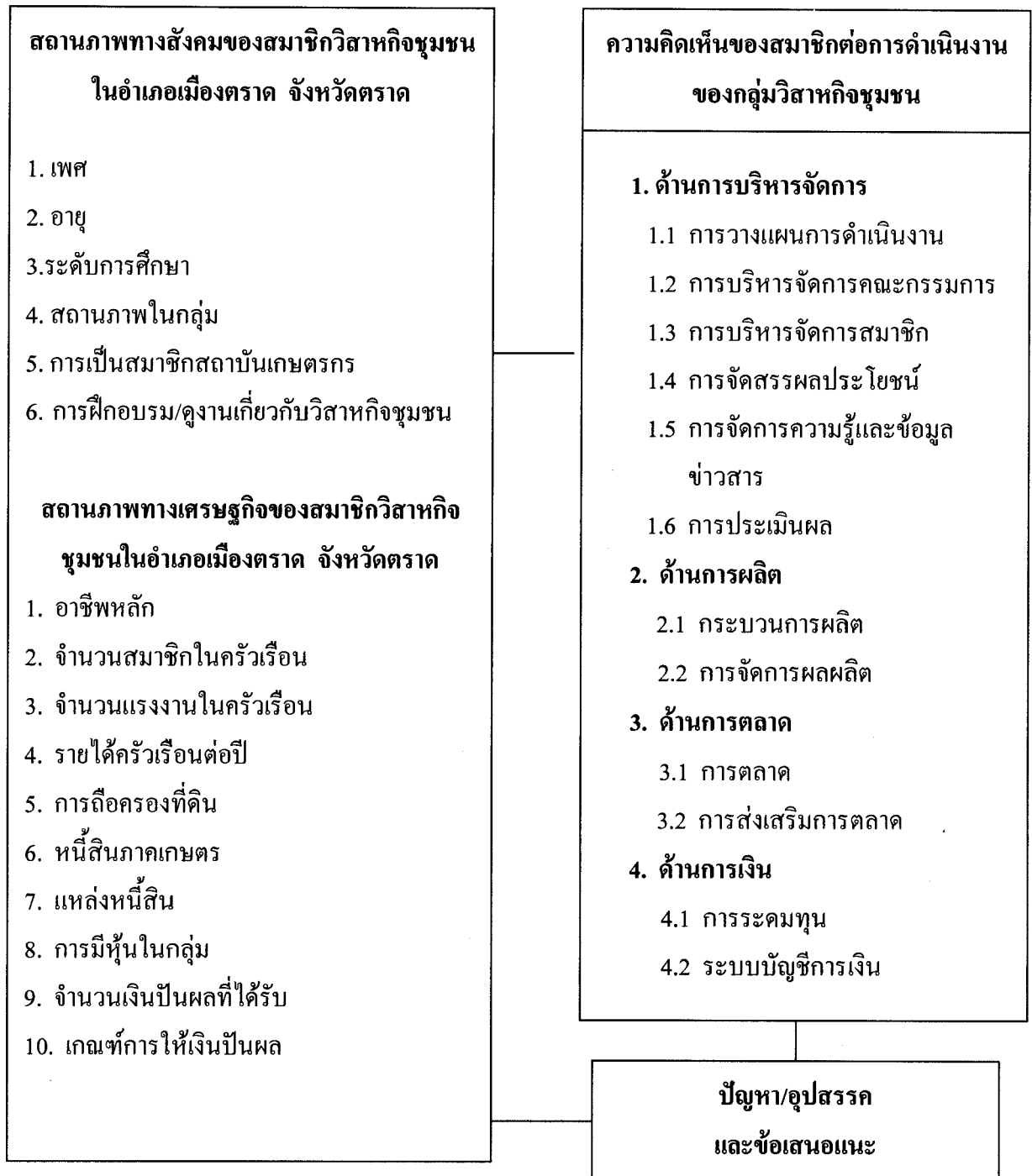
จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดตราด สามารถนำมากำหนดตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดังนี้

3.1 ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพสังคมของสมาชิก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่ม การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร การฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

3.2 ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพเศรษฐกิจของสมาชิก ได้แก่ อาชีพหลัก จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้ครัวเรือนต่อปี การถือครองที่ดิน หนี้สินภาคเกษตร แหล่งหนี้สิน การมีหุ้นในกลุ่ม จำนวนเงินปันผลที่ได้รับ เกณฑ์การให้เงินปันผล

3.3 ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผนการดำเนินงาน การบริหารจัดการคณะกรรมการ การบริหารจัดการสมาชิก การจัดสรรผลประโยชน์ การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร และการประเมินผล ด้านการผลิต ประกอบด้วย กระบวนการผลิต และการจัดการผลผลิต ด้านการตลาด ประกอบด้วย การตลาด และการส่งเสริมการตลาด และด้านการเงิน ประกอบด้วย การระดมทุน และระบบบัญชีการเงิน

3.4 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจากตัวแปรทั้ง 4 กลุ่ม สามารถนำมากำหนดเป็นรูปแบบจำลองของการวิจัย และเค้าโครงกรอบแนวคิดของการวิจัย (conceptual framework) ตามภาพที่ 1.1 ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการเงิน ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ของอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด จำนวนทั้งสิ้น 42 กลุ่ม มีสมาชิกวิสาหกิจชุมชนรวมกันทั้งสิ้นจำนวน 419 ราย

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 วิสาหกิจชุมชน หมายถึง วิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในมาตรา 3 ซึ่งหมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด

5.2 สมาชิกที่เป็นตัวแทน หมายถึง บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นตัวแทนลำดับที่ 1 หรือตัวแทนลำดับที่ 2 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเข้าร่วมดำเนินงานกิจการการผลิตสินค้า การให้บริการ หรืออื่นๆ โดยการสมัครเข้าร่วม และยอมรับในเงื่อนไข ข้อบังคับของวิสาหกิจชุมชนนั้น ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

5.3 สมาชิกทั่วไป หมายถึง บุคคลที่เป็นสมาชิกสามัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเข้าร่วมดำเนินงานกิจการการผลิตสินค้า การให้บริการ หรืออื่นๆ โดยการสมัครเข้าร่วม และยอมรับในเงื่อนไข ข้อบังคับของวิสาหกิจชุมชนนั้น ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

5.4 สมาชิกโดยรวม หมายถึง บุคคลที่เป็นสมาชิกโดยหมายรวมถึงสมาชิกที่เป็นตัวแทน และสมาชิกทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเข้าร่วมดำเนินงานกิจการการผลิตสินค้า การให้บริการ หรืออื่นๆ โดยการสมัครเข้าร่วม และยอมรับในเงื่อนไข ข้อบังคับของวิสาหกิจชุมชนนั้น ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

5.5 กรรมการ หมายถึง บุคคลที่ได้รับมติจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนคัดเลือกให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

5.6 ตัวแทนลำดับที่ 1 หรือ ตัวแทนลำดับที่ 2 หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกเพื่อให้ทำการแทนวิสาหกิจชุมชนและเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

5.7 การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านการบริหาร ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน การจัดการคณะกรรมการ การจัดการสมาชิก การจัดสรรผลประโยชน์ การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร และการประเมินผล
- 2) ด้านการผลิต ได้แก่ กระบวนการผลิต และการจัดการผลผลิต
- 3) ด้านการตลาด ได้แก่ การตลาด และการส่งเสริมการตลาด
- 4) ด้านการเงิน ได้แก่ การระดมทุน และระบบบัญชีการเงิน

5.6 การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้ได้รับรู้ศักยภาพและความสามารถของวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในเรื่อง ทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การบริหารตลาด การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ และผลลัพธ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและสรุปผลการประเมิน เพื่อเป็นข้อมูลให้วิสาหกิจชุมชนใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางพัฒนาตนเอง และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องใช้พิจารณากำหนดแนวทางส่งเสริมสนับสนุนตามศักยภาพ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองตราด สำนักงานเกษตรจังหวัดตราดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าใจถึงสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และมีแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

6.2 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองตราด สำนักงานเกษตรจังหวัดตราดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน